

Janne Kurki

Käännös? – mitä, mihin, miksi ja miten käännetään

niin & näin -lehden toimituksen pyynnöstä palaan kysymykseen kääntäjän tehtävästä. Alkuperäinen keskustelunavaukseni koski nimenomaan filosofian kääntämistä, mutta koska keskustelu on rönsyillyt – ”hyvässä ja pahassa” – tätä rajattua erityiskysymystä laajemmaksi kääntämisen problematiikan analysoinniksi, rohkenen jättää taakseni alkuperäisen kysymyksenasetteluni ja lähestyä ”kääntämistä yleensä” (käsittäen samalla hyvin, ettei ole olemassa mitään kääntämistä yleensä).

Toimitus pyysi minua kommentoimaan Pauli Pylkön puheenvuoroa ”Suomi perustuu erehdykseen”, mutta koska Pylkön positio on kirjaimellisesti enemmän tai vähemmän luotaantyöntävä, otan ainakin osittain tiettyä, nähdäkseni välttämättöntä, etäisyyttä Pylkön purkaukseen ja kommentoin sitä tämän pienen etäisyyden suomasta näkökulmasta.

Väitän nimittäin, että Pylkön *haluaa* diskurssin sortuvan ja suis-tuvan hänen omaan vaatimattomaan ainutlaatuisuuteensa, jossa $N = 1$ = Pauli Pylkö (tai, Pylkön omin sanoin, Pauli Pylkön ”elävän hengen” ”vakuuttava kokemus”). Tällainen diskurssi on yleisesti ottaen kiinnostava vain eräänä esimerkkitapauksena, joskin sellaisena varsinkin opettavainen. Sortumisensa partaalla

tämä diskurssi on nimittäin kosketellut omalla esimerkillään eräitä tärkeitä kysymyksiä kääntämisestä – ja juuri näihin kysymyksiin pyrin tässä puheenvuorossani nyt palaamaan.

Otsikkoni kysymyksenasettelu voi vaikuttaa banaalilta, ja sitä se varmaan onkin, mutta kuten keskustelun aiemmat puheenvuorot osoittavat, näihin banaaliuksiin on ehkä sittenkin syytä palata. Jos edes näistä elementaarista seikoista ei ole jonkinlaista yksimielisyyttä, kaikki kommentointi on väistämättä onntoa sanahelinää, jossa esiin paistavat vain puheenvuorojen esittäjien enemmän tai vähemmän tärkeilevät minät. Lopuksi palaan vielä Pylkön kirjoitukseen ja väitän, että jos joku perustuu erehdykseen, on se kinan aloittanut Schelling-käännös sekä

Pylkön siihen liittyvät selittelyt: Pylkön metafysiikkasaarna on kuin suoraan kioskirjafeminismistä, jossa lauotaan 50 vuoden takaisia muotisanoja lapsellisella innolla vailla niiden alkuperäistä intohimoista ankaruutta.

Mitä?

Mitä kielen kääntäjä kääntää? Kukaan tuskin kieltää, että kielen kääntäjä kääntää ”kieltä”. Tämä vastaus implikoi kuitenkin melkoisen ongelman, nimittäin kysymyksen, mitä kieli on. Mistä ja miten kieli muodostuu? Vastaus tähän kysymykseen määrittää kaikki vastauksemme siihen, mitä kääntäminen on. Ennen kuin palaan lähemmin tähän kysymykseen, painotan muutamaa seikkaa, joihin ai-

kaisempi *niin & näin* -lehden sivuilla käyty keskustelu ei ole mielestäni kiinnittänyt riittävästi huomiota, vaikka aiheet ovat vilahdelleetkin eri kirjoittajien puheenvuoroissa.

On karkea yleistys niputtaa kaikki kääntäminen yksioikoisesti ”indoeurooppalaisten” kielten alle ja kuvitella, että näin sanottaisiin jotain sanomisen arvoista. Yhtä karkeaa on sivuuttaa se ratkaiseva muutos, joka tapahtuu siirryttäessä muinaiskreikasta latinaan ja latinasta puolestaan ”moderneihin” kieliin (kuten saksa, ranska ja englanti). Ei tarvitse olla heideggerilainen käsittääkseen kreikan kielen erikoislaatuisuuden suhteessa latinaan ja ”nykykieliin”.

Yhtä ilmeistä ja tärkeää on myöntää se tosiasia, että kääntäminen modernista saksasta, ranskasta tai englannista nykysuomeen on kaikessa mahdollisuudessaankin selvästi mahdollisempaa kuin kääntäminen muinaiskreikasta suomeen. On syytä muistaa, että tämä keskustelu lähti liikkeelle Schelling-käännöksestä ja että, kaikesta huolimatta, Schelling kirjoitti modernia saksaa. Siten Schellingin saksalaisten lauserakenteiden ”purkaminen” nykysuomeksi on – pyhyysretoriikkaa jatkaakseni – huomattavasti pienempi synty kuin Aristoteleen *nousin* kääntäminen ”intuitiiviseksi järjeksi”, kuten Simo Knuutila on nykyisessä *Nikomakhoksen etiikan* käännöksessään tehnyt (*nous* on ilman *logosta*, jonka Knuutila kääntää ”järjeksi” – ja niin koko Aristoteleen artikulaation oleellinen jännite ilman *logosta* olevan *nousin* ja *logos*-pitoisen *psykhen* tahojen välillä romuttuu ja hautautuu). Yhtäläillä Aristoteleen teosten kohtalo arabien käsissä on loppujen lopuksi varsin kaukainen seikka pohtiessamme Schellingin kääntämistä.

Toisekseen on – kaikesta huolimatta – aivan eri asia kääntää modernin filosofian klassikoita kuten Schellingiä ja kääntää kirjallisuutta. En ole kieltämässä filosofian ”kirjallisuudellisuutta”¹ tai kirjallisuuden mahdollista filosofisuutta,² mutta jos Schelling-käännöksestä keskusteltaessa viitepisteeksi otetaan Volter Kilven *Alastalon salissa*, niin kysymys

ei siitä ainakaan selkiinny (ja sotkuisessa solmussahan se jo oli, joten lisäksi kiemuroita tuskin tarvitaan). Tällainen sekoilu voi synnyttää vain huonoa filosofiaa, huonoa kirjallisuustiedettä, huonoa kirjallisuutta ja huonoja käännöksiä. Mikä pahinta tämän keskustelun kannalta, siitä näyttää syntyvän myös suhteellisen turhanpäiväistä kommentointia.

Nämä huomautukset mielessä palaan läheisemmin kysymykseen siitä, mitä käännetään. Koska en tunne sellaista suomalaista käsitteistöä, jonka edessä kokisin Pauli Pylkön postuloiman ”vakuuttavan kokemuksen”, joudun tyytymään siihen eurooppalaiseen käsitteistöön, johon olen perehtynyt.

Niinpä kysyn, kääntääkö kääntäjä – tai pitäisikö hänen kääntää – 1) signifiiojia (S) vai 2) signifioitujia (s) vaiko jotain muuta, esimerkiksi 3) signifiikaatiota (S/s) eli sitä prosessia, jossa signifiioijat synnyttävät ja asettavat (lacanilaisesta näkökulmasta) signifioidun, eräänlaisen merkitysefektin.³ Näin esitettynä kysymys paljastaa jo, mihin se tähtää: jokaisessa tekstissä, varsinkin jokaisessa filosofisessa tekstissä, on elementtejä ja kohtia, joissa käännös kohdistuu eri tavoin näihin kolmeen eriteltyyn ulottuvuuteen. Esimerkit saattavat valottaa tätä.

1) Käännämme lauseen *It is a table* yksinkertaisesti ja sen kummempia miettimättä ”Se on pöytä”. Näin on siksi, että tässä lauseessa englanti ja suomi – ja ne ”elämismaailmat” tai ”elämänmuodot”, joihin nykyenglanti ja nykysuomi kuuluvat ja joita ja joissa ne artikuloivat – ovat hämmästyttävänkin samankaltaisia.

Osasyynä tähän ovat varmasti Pylkön pelkäämät kolonisaatioprosessit, joihin kirjakielisen suomen luominen ja muovaaminen ovat myös osallistuneet, samoin kuin kaiken maailmat Ikeat edeltäjiineen, kilpailijoineen ja seuraajineen.

Pylkkö voi toki kaikessa rauhassa problematisoida tämän elementaarisen syntaksin tason, jos se häntä miellyttää – erehdykseen perustuvan S/suomen laki takaa hänelle sen oikeuden, samoin kuin kunnan ter-

veyskeskuslääkärille mahdollisuuden tai suoranaisen velvoituksen kirjoittaa M1-lähetä, mikäli laissa määritellyt kriteerit täyttyvät. Oleellista on, että tällainen problematisointi voi ehkä (?) synnyttää sanataidetta – joskaan en kutsuisi kinanalaista Schelling-käännöstä siksi – mutta filosofiseen keskusteluun se ei koskaan yllä eikä tuo siihen mitään uutta.

2) Ottakaamme seuraava esimerkki: *It is raining*. Pylkön strategiana on nyt kääntää tämä ”se sataa” tai ”se on satamassa” ja saada tästä niin sanotusta käännöksestä jonkinlaisia mystisiä viboja, varsinkin kun sanalla ”satamassa” tarkoitetaan suomessa jo ihan muuta kuin sadetta.

Todella syvällistä ja mullistavaa; meidän 8-vuotias poikammekin ”osaa” saman ja kiukuttelee päälle, kun emme ymmärrä häntä emmekä englantia, aivan kuten Pylkkö. Esittämämme kysymyksen kannalta tämä lause tekeekin ilmeiseksi, ettemme voi järjestelmällisesti kääntää vain signifiiojia, vaan joudumme oletamaan, että käännämme joko signifioitua tai signifiikaatiota – mikä taas voi perustua vain oletukseen siitä, että jokin kielen ulkopuolinen jaetaan sanottaessa *it is raining* ja ”sataa” (ainakin tässä tapauksessa jokin aistittava).

3) Kolmas esimerkki, näytelause Jesper Ekelundin väitöskirjan *Molecular Genetics of Schizophrenia and Comorbid and Related Traits* ensimmäisen artikkelin ”Genome-wide scan for schizophrenia in the Finnish population: evidence for a locus on chromosome 7q22” ensimmäinen lause kappaleesta ”Results”: ”In stage I, we genotyped 370 polymorphic microsatellite markers from the Weber screening set 6 in 52 affected sibpairs (104 individuals) without parent.”

Painotan heti, että omat käsitykseni skitsofrenian etiologiasta ovat ristiriidassa Ekelundin väitöskirjassaan esittelemien yleisten näkemysten kanssa. Tämä ristiriita voi kuitenkin tulla ilmi ja aktualisoitua vain tietyillä ehdoilla, joista yksi keskeisimmistä on jaettu tekninen

”Pylkköä ei kiinnosta suomalainen hullu ja tämän kärsimyksen mahdollinen lievittäminen, vaan vain Pylkön omasta esiintymisestäään saama narsistinen nautinto.”

terminologia, jota lainattu lause on tulvillaan.

Niinpä perustava erimielisyyteni Ekelundin kanssa voi tulla esiin vain jos olemme suhteellisen yksimielisiä siitä, kuinka yllä oleva lause on käännettävä: ”Ensimmäisessä vaiheessa selvitimme 370 polymorfista mikrosatelliittimarkkeria...” Kyseinen polymorfisten mikrosatelliittien selvitys on tekninen prosessi, jonka Ekelund itse opetti minulle kädestä pitäen – ja niinpä jaamme ainakin jossain määrin tietyn diskurssin muovaaman kokemus- ja toimintamaailman, jonka varassa (vain) kyseisessä lauseessa on mitään mieltä.

Toisin sanoen voin kiistää Ekelundin johtopäätökset skitsofrenian etiologiasta vain, jos meillä on edes jonkinlainen haparoiva yhteisymmärrys hänen tutkimustuloksistaan niin signifioidijien (lauseen käänös) kuin niiden taustalla olevan tieteellisen praksiksen tasolla (käänöksen taustalle jäävä aistittavan diskursiivinen muokkaaminen ja siihen liittyvät signifiikaatioprosessit).

On syytä painottaa, että kyseinen artikkeli käsitteli skitsofrenian geneettistä taustaa nimenomaan suomalaisessa väestössä, siis suomalaisessa geneettisessä isolaatissa. Musta-vaikoisessa maailmakuvaassaan Pylkkö niputtaa banaaliin ”humanistiseen” tapaan kaiken tieteen yhdellä huitaisuilla – kritisoimansa eurooppalaisen ajattelun (Heidegger, Levinas...) kovin myöhäsyntyisessä vanavedessä – indoeurooppalaiseksi metafysikaiksi (näin tekevät yleensä he, jotka eivät tiedä tieteen konkreettisesta tekemisestä hölkäsen pölystä), kun taas esimerkiksi Pylkön kritisoimille

Lacanicille ja vasemmistolaisille ajattelijoille tiede merkitsee mitä ilmeisintä murrosta filosofian metafysisessä perinteessä.

Samalla tämä esimerkki tuo hyvin esiin, että sen sijaan että Pylkkö välittäisi pätkän vertaa suomalaisista, jotka puhuvat suomea, hän välittää vain peilissä näkemästään gurun sädekehästä: Pylkköä ei kiinnosta suomalainen hullu ja tämän kärsimyksen mahdollinen lievittäminen, vaan vain Pylkön omasta esiintymisestäään saama narsistinen nautinto.

Pylkkö yrittää keräillä säälipisteitä esittäytymällä kylähulluna, mutta tohtorismiehiä luokitellaan harvoin kylähulluiksi. Tosiasiassa nuo enemmän tai vähemmän kuuluisat suomalaiset kylähullut sairastivat monesti jotain vakavaa mielenterveyden häiriötä, kuten skitsofreniaa, jonka naiivi romantisointi on vain vastuuttomuuden muoto.

4) Neljäs esimerkki: paljon puhuttu Euroopan unionin perustuslaki. Kyseessä on juridinen teksti, jonka valta ylittää kansallisvaltioiden perustuslait, laki/kieli/*logos*, joka kattaa ”koko Euroopan”, Suomen mukaan lukien.

Kyse on ilman muuta eräänlaisesta ”imperiumista”⁴ ja Pylkön päivittelemästä Lännen kolonisaatiosta, jonka alamaisuuteen myös Volgan mutkasta vaeltamaan lähteneet suomalais-ugrilaiset kansat ovat ikään kuin joutuneet/päässeet. Silti tai pikemminkin juuri siksi kyseinen laki on käännettävä suomeksi yleisen länsimaisen oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti: laki on kirjoitettava ja kirjoitettava vieläpä kielellä, jonka lain alaiset pystyvät ainakin periaatteessa lukemaan ja käsittämään (ilmeisesti Pylkkö haluaa kyseenalaistaa eurooppalaisuuden mukana myös tämän periaatteen, muussa tapauksessa hänen ajamansa kanta ei ole lainkaan niin loppuun asti mietitty kuin hän haluaisi antaa ymmärtää).

Euroopan unionin perustuslain – tai siis sen yrittelyn – kohdalla kysymys kuuluu jälleen, käännämmekö signifioidijia vai signifioidituja. Ensinnäkin on todettava, että modernissa valtiossa lakitesti ei koskaan ole

reduoitavissa kansan arkikieleen tai fenomenologiseen kieleen, vaan sisältää välttämättä juridista teknistä sanastoa. Tämän sanaston sitoo kansan arkielämään loppujen lopuksi oikeuskäytäntö, toisin sanoen ne aktuaaliset tilanteet, joissa lain kirjainta joudutaan konkreettisesti puimaan.

Jos Euroopan unionilla olisi yhtenäinen perustuslaki, olisi se yhtenäinen vain, mikäli se muodostuisi paralleleista signifioidijien patteristoista, jotka samanlaisissa tilanteissa mutta eri kielissä johtaisivat samaan tuomioon. Käytännössä tätä on mahdotonta todentaa, sillä jokainen tuomio on ainutlaatuinen.

On kuitenkin ilmeistä, että vaikka lakitekstin kääntämisessä päähuomio kiinnitettäisiin signifioidijien järjestelyyn – tämä on välttämätöntä – olisi tällainen signifioidijien patteristo mykkä ilman toistensa kanssa kommunikoivia tulkintatraditioita, toisin sanoen signifioidituja ja signifiikaatioita, jotka eivät suoraan sisälly lakitekstiin, mutta tulkitsevat sitä kyllä siinä diskursiivisessa todellisuudessa, jossa lakitekstejä aktualisoidaan oikeuskäytännöksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei lakiteksti käänny koskaan tyhjiössä: lakitekstin kääntäjät eivät koskaan vetäydy autoille saarille (kuten *Raamatun* kääntäjät *Septuaginta*-myytissä, jonka esittelin ensimmäisessä puheenvuorossani) kääntämään tekstejä, vaan valmis käänös on eräänlainen instituutionaalisen vuorovaikutuksen jäävuoren huippu.

5) Viides esimerkki tuo minut lähemmäksi alkuperäistä aiheitani, filosofian kääntämistä. Otan esiin yhdessä Heikki Kujansivun kanssa laatimani käänöksen Slavoj Žižekin kirjasta *Ideologian ylevä objekti*. Kyseessä on filosofinen teksti, joka on teknisten termien kyllästävä. Käänösprojektin aikana kävimme keskustelua muun muassa Žižekin käyttämien *effect*-sukuisten sanojen kääntämisestä.

Kujansivu painotti, nähdäkseni aivan oikein, että kyseessä on Žižekin tapa tuoda hegeliläinen *wirkung/wirlich/wirklichkeit*-problematiikka englannin kieleen. Tämä Žižekin

käännösstrategia tapahtuu kuitenkin läpeensä lacanilaisessa käsitekehityksessä, jossa *reality*, ”todellisuus”, ja *real*, ”reaalinen”, muodostavat antagonistisen parin. Näin ollen *effect*-sukuisten sanojen yksioikoinen kääntäminen tosi-, todellinen- ja todellisuus-pohjaisilla käännöksillä olisi häivyttänyt käsitteellisesti olemattomiin Žižekin tavan tulkita Hegeliä tässä lacanilaisessa viitekehityksessään juuri *effect*-sukuisilla käsitteillä.

Näiden käsitteellisten jännitteiden saaminen mukaan suomenokseen vaati siis toisaalta tiettyä tiukkapipaisuutta suhteessa filosofiin teknisiin termeihin (keskittyminen signifiiojiin), toisaalta tiettyjä luettavuuden puolesta tehtyjä paikallisia kompromisseja (keskittyminen signifiioituun). Näin käännös etsii paikkaansa kahden ääripään väliltä: toisaalla on pakkoneuroottinen transkriptio, jota ei voi lukea kuin vertaamalla sitä jatkuvasti alkuperäistekstiin, toisaalla bonaruokafilosofiamarkkinat. Olen jäävi sanomaan, kuinka tasapainoilumme onnistui, mutta olemme pyrkineet eksplikoimaan ne periaatteet, joiden varassa tuo tasapainoilu tapahtui ja jotka samalla antavat meille ehkä uuden näkökulman itse alkutekstiinkin.

Nämä esimerkit tuovat näkyviin, milloin kääntämisen tähtäyspisteen pitää siirtyä pois päin signifioiduista ja signifiikaatiosta kohti signifioituja: kun diskurssin keskeisenä intressinä on representoida tai esittää jotain propositionaalisena tai perustua tietoon/oppineisuuteen tai siirtää tietoa/oppineisuutta, tai kun kyse on jostain ei-inhimillisestä (kuten laista), joka juuri ei-inhimillisyydessään kykenee toimimaan mahdollisimman neutraalina toiminnan arvioinnin pohjana, on välttämätöntä siirtää/kääntää nimenomaan signifiiojia ja ikään kuin ignoroida signifioidut (ja siten ymmärrys, joka tulee aina jälkikäteen takautuvasti, eräänlaisena merkitysefektinä).

On kuitenkin huomattava, että tämä signifiioituihin keskittyminen tieteellisten, juridisten ja filosofisten tekstien kääntämisessä edellyttää aina jotain tekstin ja signifiiojien tuolla puolen olevaa: tieteellisen praksiksen,

jossa esimerkiksi DNA:ta käsitellään entsyymien ja markkerien avulla, juridisen oikeuskäytännön ja siihen liittyvät tulkintakoneistot, tietyn perustavan maailmassa-olemisen, jossa ihmisille avautuu jaettuja kokemuksia (kuten kuolema, halu, nautinto, puhuminen, kirjoittaminen, sade...).

Vaikka käännös tasapainoilee siis aina signifiiojien, signifiointujen ja signifiikaatioiden välillä, tämä tasapainoilu etsii suuntaansa kielen tuolta puolen enemmän tai vähemmän jaetusta kokemusmaailmasta. Tietyissä mielessä käännöksen niin sanottu viimeinen tuomio tulee aina tuon kokemusmaailman taholta. Oleellista on, että siinä missä peräänkuultamani käännösperiaatteet olettavat tuon kokemusmaailman olevan jaettu ja useampien koettavissa, siinä Pylkön ainakin implisiittisesti postuloimat käännösperiaatteet nojaavat kokemukseen, joka jo määritelmänsä mukaan on jakamaton tai johon Pylköllä itsellään on etuoikeutettu pääsy.

Mihin?

Mikä ja millainen on se mediumi, johon jokin alkuteksti tuodaan. On selvää, että

1) vastaus kysymykseen, mitä käännetään (signifiiojia, signifioituja vai signifiikaatioita) ohjaa vastausta siihen, mihin käännetään (signifiiojiin, signifiointuihin vai signifiikaatioihin),

2) kysymys mihin käännetään implikoi välttämättä kysymyksen lukijasta ja

3) se, mihin käännetään, ei koskaan ole valmis mediumi, vaan syntyy jatkuvasti uudestaan muun muassa kyseisen käännösprosessin kautta.

Näistä kolmesta kohdasta syntyy kolme imperatiivia, joilla se, mihin käännetään, ohjallee ja jopa määrittelee käännösprosessia:

1) alkutekstin luonteen (genren, institutionaalinen kontekstin jne.) ja käännöksen lähestymistavan (millaiseksi alkuteksti ja sen asema käsitetään käännösprosessissa) asettaman konteksti-imperatiivin,

2) lukijan asettaman luettavuuden imperatiivin ja

3) uutuuden asettaman luomisen imperatiivin, toisin sanoen pakon saattaa se, mikä alkutekstissä on kiistämättä uutta ja ainutlaatuista, mahdollisimman uutena ja ainutlaatuisena myös käännökseen. Kääntäen ilmaistuna tämä luomisen imperatiivi tarkoittaa latistamisen kieltoa: käännös ei saa tehdä alkutekstistä mitänsanomaton mössöä (jos alkuteksti ei ole sitä jo alunperin).

Näitä periaatteita enemmän tai vähemmän seuraten *Sieppari ruispellossa* käännettiin aikanaan suomeksi, kuten myös muun muassa saatavilla olevat Homeros-käännökset. On selvää, ettei tulos ole koskaan täydellinen – kääntäminen on todellakin mahdotonta – mutta yhtä selvää on, että epätäydellisyydessä on suuria eroja ja mahdottomankin voi toteuttaa kovin eri tavoin.

Voimme helposti kritisoida näitä käännöksiä ja siihen on monessa kohdassa varmasti hyvät syynsäkin, mutta joka tapauksessa on ilmeistä, ettei näitä käännösprosesseja ohjailtanut kääntäjän narsistinen sooloilu, vaan alkutekstin ja lukijan asettama jännite, joka viritti koko käännösprojektin. Pylkön kuvioissa lukija on unohtunut: kyseessä on mystinen yhden hengen autismi/solipsismi, jossa lukijalle näytetään korkeintaan keskisormea. Harva ryhtyy kuitenkaan lukemaan Schellingiä nähdäkseen vain Pauli Pylkön keskisormen – saati sitten, että olisi valmis maksamaan moisesta.

Otan tässä vertauskohdaksi Teoksen julkaiseman uuden Freud-käännöksen *Tapauskertomukset*. Tätä käännöstä leimaa se, että siinä on mitä ilmeisemmin noteerattu saatavilla oleva Freudin suomentamisen perinne – samalla kun siinä on tehty tiettyjä irtiottoja tuosta perinteestä. Toki Freudin saksa on jossain mielessä lähempänä nykysuomea kuin Schellingin saksa ja toki Freudin tyyli on jossain mielessä arkisempaa ja saksaksikin luettavampaa kuin Schellingin.

Kyse on kuitenkin ehdottomasti dimensionaalista/kvantitatiivisista aste-eroista, ei eroista, jotka vaatisivat kvalitatiivisesti erilaisia käännöspe-

”Joudumme erittelemään käännosten syitä varsin laajasti saamatta siltikään kokoon millään lailla kattavaa tai edes kattavaksi tarkoitettua luetteloa. Kyse onkin ennen kaikkea esimerkeistä.”

riaatteita. Jos nyt oikein halutaan vääntää rautalangasta näiden kahden käännoksen ero tässä suhteessa, niin kyseinen Freud-käännös tuntee vastuuta lukijastaan, Schelling-käännös puolestaan ei.

Kysymys, mihin käännetään, onkin valottanut aivan oleellisella tavalla kääntämisen problematiikkaa: kääntäminen ei tapahdu – tai sen ei pitäisi tapahtua, jos se haluaa muuta kuin tuijottaa kääntäjän napaa – autistisessa tyhjiössä, vaan kontekstin, luettavuuden ja uutuuden imperatiivien aukaisemassa avaruudessa. Jossain suhteessa käännoös epäonnistuu aina, se on sen kohtaloa, mutta tämä väistämätön epäonnistuminen ei todellakaan tarjoa mitään tekopyhää tekosyytä paeta ”vakuuttavan kokemukseen” solipsismiin.

Miksi?

Valtaosa suomalaisista ei tiedä, kuka F. W. J. Schelling oli, saati sitten mitä hän ajatteli – eikä se kiinnosta heitä suoraan sanottuna patkän vertaa. Jos joku nyt ottaisi *Ihmisen vapaudesta* -kirjan käsiinsä hienon otsikon innoittamana, Pyllkön kirjaimellisesti kauppaama ”käännös” on tälle lukijalle se viimeinen naula, joka Schellingin arkuun lyödään.

Pyllkö ei ole, kuten ilmeisesti kuvittelee, yleisesti tunnustettu Schelling-auctoriteetti enkä usko hänen esitystensä riittävän hänen kaipailmansa mystisen suomigurun asemaan nousemiseenkaan. Sen sijaan Pyllkö tekee karhunpalveluksen ihanomansa Schellingin ajattelulle vaatiessaan tämän ajattelun kääntämistä Pauli Pyllkön omalle yksityiskielelle.

Pyllkö mainostaa kiistanalaisen Schelling-käännöksen toimivan jonkinlaisena ”turhanaikaisena häiriköintinä”. Avoimeksi jää, ketä hän uskoo tämän käännoksen häiritsevän. Toimiiko kaupattu Schelling-käännös todella jonkinlaisena vastavetona erehdykseen perustuvaa S/suomea vastaan tai vapauden marginaalina tällaisen langenneen suomen huomassa tai hameenhelmoissa? Tämä on erittäin kyseenalaista; pikemminkin Pyllkön vaatimattomuus estää häntä näkemästä, että filosofian jatkuvassa kamppailussa teknokraattista typeryyttä vastaan hän itse vie filosofialta sen ainoa, mikä voisi toimia vastavoimana kalkyloivalle ajattelulle, toisin sanoen hän redusoi filosofian narsistiseen hekumointiin yksityiskielessä, mantraksi kustavilaisen pilvilinnan portinpielessä.

Surkukupaisinta Pyllkön kinamismisessa on, että ne kolonisaatio- ja metafysiikkasyytteet, joihin Pyllkön *acting out* ja esitykset perustuvat – tiedosti hän sen itse tai ei – esitettiin eurooppalaisen ajattelun näyttämöillä jo 50-vuotta sitten ja koko 1900-luvun jälkipuoli kului niitä vatvoessa, kehitellessä ja hioessa. Pyllkön parhaasta lacanilaisesta perinteestä nousi esiin, vain yhden nimen mainitakseni, Michel de Certeau, joka kirjoitti Pyllkön hutiloimalla viittaamista asioista huomattavasti laajemmin ja syvällisemmin, ja Pyllkön suoraan parhaana Alain Badioukin on kirjoittanut samoista asioista ja paljon, tosin vuosikymmeniä ennen Pyllköä. Juna, johon Pyllkö yrittää epätoivostesti nousta, meni jo ajat sitten. Jos Pyllkön mainostama suomalaisuus on siis vanhentuneiden banaaliuksien syyttämistä ja neron esittämistä toistelemalla sitä, minkä kiistää, niin ei kiitos: kääntäjän työn inspiraationa toimikoon sitten vaikka ”fennomania” tai eurooppalaisuus, kunhan ei vain Pyllkö-S/suomi.

On kuitenkin syytä kysyä myös vakavammin, miksi käännetään. Niin hankalaan ja vähäisesti kiitosta ja palkkiota tuottavaan toimeen ryhtyminen saa innoituksensa ja sytykkeensä varmastikin usealta ulottuvuudelta, toisin sanoen kääntäminen on aina freudilaisessa mielessä ylide-

terminoitua. Kullakin käännoksellä on taustalla omat intressinsä ja virikkeensä, aivan kuten oma infrastruktuurinen kehyksensäkin. Joudumme erittelemään käännosten syitä varsin laajasti saamatta siltikään kokoon millään lailla kattavaa tai edes kattavaksi tarkoitettua luetteloa. Kyse onkin ennen kaikkea esimerkeistä.

1) Aloittakaamme kaikkien tuntemasta esimerkistä, Harry Potter -käännoksistä. Tällaisten *bestsellerien* kohdalla kääntämisen taloudelliset intressit tulevat selvästi esiin: kääntäminen (ja etenkin julkaiseminen) toimii elinkeinona, seikka, jota ei pidä missään nimessä vähätellä. Humanisti, joka elättää itse itsensä ja vieläpä koulutustaan vastaavalla työllä ilman verovaroin maksettua suojatyöpaikkaa, on ilahduttava ja harvinainen löytö.

Toisaalta olisi väärin leimata Harry Potterit pelkäksi rahanteoksi: kyse on lastenkulttuurista, joka on aikansa näköistä ja kuuloista. Näin ollen käännosten seuraukset voivat tuottaa iloa, nautintoa, jännitystä ja viihdettä lukijoilleen. Tämä ei todellakaan ole vähäinen asia. Käännös voi palvella toista (lukijaa), tuottaa ja antaa hänelle jotain, mitä lukija itselleen haluaakin ja mistä hän jopa nauttii. En usko kyseisen Schelling-käännoksen toimivan oikeastaan kummallakaan näistä akseleista – ja Pyllkö tuntuu olevan tästä vieläpä jotenkin ylpeä.

2) Toiseksi esimerkiksi käy jo yllä mainittu, nykymuodossaan todennäköisesti toteutumattomaksi jäävä Euroopan unionin perustuslaki. Länsimaisen oikeusvaltion periaate on, että lain subjektit voivat itse lukea, mitä laissa todetaan, toisin sanoen että on olemassa yhteinen, julkinen, kirjoitettu laki.

Näin ollen unionin yhteinen laki on oikeusvaltion peruseriaatteiden mukaisesti käännettävä kaikille unionin virallisille kielille. Käännoksen taustaintressinä ei ole tässä suoranaisesti hyödyllisyys tai nautinto, vaan oikeudenmukaisuus/tasa-arvoisuus. On ilmeistä, ettei Pyllkön puolustelema Schelling-käännös ole

perusteltavissa tästäkään näkökulmasta, Pylkkö itsehän toteaa, ettei kukaan puhu sitä suomea, josta hän on kiinnostunut.

3) Seuraavana esimerkkinä toimikoon Liken julkaisema Pystykorva-sarja, jossa julkaistaan pääasiassa poliittisesti latautuneita tekstejä. Tämä sarja, muiden vastaavien julkaisujen rinnalla, toimii toisaalta moniäänisyyden ylläpitäjänä demokraattisessa yhteiskunnassa, toisaalta eräänlaisena vallan vahtikoirana.

Näin ollen sen taustalta voidaan hahmottaa tietty poliittis-emansipatorinen intressi, joka ei kuitenkaan välttämättä ole millään lailla ristiriidassa yllä esiteltyjen intressien kanssa. Tällaisilla intresseillä Pylkön kauppaamaa käännöstä ei voi puolustella, sillä siinä emansipaation kohteita on tarkalleen yksi, nimittäin Pauli Pylkkö itse. Jokainen ihminen on toki laulun arvoinen, jotkut useamman kirjankin, mutta silloin kannattaisi myydä tekeleitään omalla nimellään eikä pistää niitä vainajien piikkiin.

4) Otan esiin intressit, jotka ovat varmaankin lähimpänä niitä intressejä,

joilla Schelling-käännöstäkin voitaisiin perustella ja inspiroida: niin sanottujen tietokirjojen ja varsinkin filosofiaksi luokiteltavien kirjojen suomennokset, etenkin Loki-Kirjojen ja Vastapainon kaltaisten kustantajien tuottamat teokset. Koska keskustelun kimmokkeena toimii Schelling, niin valitsen nyt tällaisten suomennosten joukosta vastaesimerkiksi Loki-Kirjojen julkaiseman ja Esa Kirkkopellon suomentaman ja toimittaman Friedrich Hölderlinin *Huomautuksia Sofokleen kääntämisestä*.

Hölderlinin kääntäminen suomeksi on varmasti yhtä vaativa ja mahdoton tehtävä kuin Schellingin kääntäminenkin ja väittäisin Hölderlinin saksan olevan varsin lähellä Schellingin saksaa (siinä määrin kuin kahden aikalaisfilosofin tekstit nyt ylipäätään ovat samaa kieltä) ja vieläkin omaperäisempää.

Kun tarkastelemme lähemmin tätä Hölderlin-käännöstä, toteamme, että siinä saksalainen välimerkitys ja saksalaiset lauserakenteet on purettu suomalaisiksi. On totta, että tässä Loki-Kirjojen julkaisussa suomenkielisen tekstin rinnalla juoksee jatkuvasti saksankielinen teksti – ratkaisu, jota Pylkkö olisi kustantajana

voinut käyttää aivan hyvin – mutta oleellisinta on, että suomenkielinen osio on selvästikin suomea, yhteistä, jaettua ei-kenenkään suomea.

Tämä esimerkkiryhmä ei suinkaan muodosta mitään homogeneista tekstiryvästä. On oleellista ymmärtää, että se antaa suomalaisesta filosofiasta aivan toisenlaisen kuvan kuin esimerkiksi filosofian oppituolien jakautuminen: suomalainen filosofia – siinä määrin kuin sen ituja on jossain olemassa – ei olekaan pelkkää analyttis-pragmatistista positivismia, vaan meillä on ”ääniä”, joskin varsin heikkoja sellaisia, jotka koskettelevat aivan vakavasti otettavaa filosofiaakin, toisinaan sanoen *eurooppalaista* filosofiaa.

Virallisen (professorien määrittämän) linjan marginaaleissa ja taustalla meillä on siis ajattelua, joka on inspiroitunut sellaisista käsitteistä kuin totuus, oikeudenmukaisuus, kauneus, ylevyys jne. – ei vain siitä, minkä joku institutionaalisesti legitimoitu höpöttäjä on joskus lukenut ja onnistunut ymmärtämään jotenkin.

Oleellista on ymmärtää, että tämä ”marginaalifilosofia” voi toimia tulevan airuena: nuoret mielet kääntyvät usein juuri omalla äi-

”Kysymys ”miten?” ja siihen vastaaminen implikoi samalla kuitenkin kysymykset ”mitä käännetään?” ja ”mihin käännetään?” ja vastaa niihin toteutuneessa käänöksessä.”

dinkielellään kirjoitettujen kirjojen puoleen; on järkevää käyttää suomea eikä esimerkiksi englantia, sillä näin keskustelun kieli pysyy mahdollisimman lähellä kaikkia vaikutteitaan (englanti, saksa, ranska, venäjä...); käänнос toimii aina myös systemaattisena tutkimuksena, sillä kääntäjä joutuu ottamaan kantaa – toisin kuin ”perinteisempää” tutkimusta harjoittava tutkija – tutkittavan tekstin jokaiseen sanaan ja välimerkkiin, eikä voi siis jättää käsittelemättä sitä, mistä ei aluksi saa otetta (näin käänнос on aina enemmän tai vähemmän systemaattinen kannanotto ja tulkinta, toisin kuin tavallinen humanistinen tutkimus)... Filosofian kääntäjällä on siis aina kontollaan väistämättä filosofian tulevaisuus, eikä mikään mystismi tai idealismi voi vapauttaa häntä tuosta vastuusta.

5) Viimeisenä esimerkkiryhmänä otan esiin kaunokirjallisuuskäännösten intressit. Diskurssimuotojen genrejen rajat eivät tietenkään implikoi välttämättä intressien rajoja, vaan osa yllä käsitellyistä intresseistä voi inspiroida myös kaunokirjallisuuden kääntäjää.

Kaunokirjallisuudessa – olipa kyse runoudesta tai proosasta – kieli itsessään on kuitenkin pelissä tavalla, joka ei voi olla vaikuttamatta itse käänносprosessiin (ja joka ei tietenkään ole täysin vieras esimerkiksi filosofian kielelle ja kääntäjälle). Tämä leimaavuus ei kuitenkaan ole kaiken kaunokirjallisuuden ehdoton tunnusmerkki; sen sijaan se luo kääntämiselle varsin erilaisen haasteen

aina teoksesta riippuen. Esimerkiksi Sartren *Inbossa* kieli on ehdottomasti pelissä, mutta kuitenkin aivan eri tavalla kuin Joycen *Finnegans Wakessa*. Niinpä meillä on luettavanamme *Inbossa* varsin mukiinmenevä suomennos, kun taas *Finnegans Waken* käännostä on turha odotella.

On tunnustettava, että toisaalta kaunokirjallisuuden kääntäminen on alisteista kaikille niille inspiraatioille kuin muidenkin tekstien kääntäminen ja että toisaalta kaunokirjallisuuden kääntämistä saattavat luonnehtia sille spesifit intressit: kaunokirjallisuuden kääntämisen perimmäinen intressi ei loppujen lopuksi ehkä eroakaan alkutekstin kirjoittamisen intressistä.

Yleistäen: jokaista käännostä ajaa eteenpäin kunkin käännettävän tekstin singulaarinen intressien joukko, joka – vaikka onkin kuhunkin singulaariin tilanteeseen sidottu ja siis tilanne- ja kontekstisidonnainen – ilmaisee tietyn (universaalinen?) vaateen, jonka mahdollisimman hyvä approksimaatio pyritään kääntämään kielestä kieleen. Tämä väite implikoi seuraavan väitteen: käänнос pyrkii palauttamaan / reformoimaan / paljastamaan alkuperäisen tekstin uudessa / vanhassa loistossaan. Eurooppalaisen nykyajattelun (Jacques Rancièren) termejä käytäkseni käänнос – etenkin kaunokirjallisuuskäänнос – avaa alkutekstin esteettisessä järjestyksessä.⁵

Pyllön kauppaaman käännosksen ongelma ei olekaan oikeastaan siinä, että se rikkoo establiisoituja sääntöjä, vaan siinä, että 1) se tekee Pauli Pyllön narsistisesta kokemuksesta käännosksen mitan (loppujen lopuksi lukija tarvitsee gurun eli Pyllön itsensä opastusta lukeakseen kyseistä tekstiä), 2) se korvaa filosofisen käsitteellisen esityksen mystismiksi muunnetulla raakakäännoskellä ja kieltää Schellingin tekstissä sen, mikä tekee siitä filosofiaa, redusoiden tuon jonkin erään luonnollisen kielen (saksan) partikulaarisiin erityispiirteisiin ja 3) siitä puuttuu suhteellisuudentaju ja arvostelukyky, mikä tulee esiin toisaalta siinä, että Pyllkö redusoi lukijan omaksi oppilaakseen,

jolle hän kertoo totuuksia paitsi Schellingistä, myös kääntämisestä ja filosofiasta ylipäättänsä, toisaalta siitä, ettei Pyllkö tunnu ymmärtävän, minkälaisissa konteksteissa kyseistä käännostä ylipäättään luetaan.

Rancièren käsitteissä ilmaistuna Pyllön puolustelema käänнос kuuluu näennäisestä ”kumouksellisuudesta” huolimatta mimeettiseen järjestykseen, jossa mimeetiksien mittana toimii Pauli Pyllön yksityinen ”vakuuttava kokemus”. Toisin sanoen kyseisen ”käännosksen” pohjimmaisena (ja ikävä kyllä myös päällimmäisenä) intressinä on julistaa Pauli Pyllön uskonnollisävytteistä ”sisäistä” kokemusta. Koska kukaan ei ole profeetta omalla maallaan, Pyllkö on valinnut temmellyskentäkseen ”käännosksen” – ehkä siksi, ettei ole saanut tarpeeksi egoaan pönkittäviä kuuliaisista opetuslapsista niillä teksteillä, jotka on itse allekirjoittanut.

Miten?

Kysymys siitä, miten pitäisi kääntää, yhdistää teoreettisen kysymyksen ”miksi?” kääntäjän praktiseen arkeen. Toisin sanoen kysymys ”miten?” operationalisoi kysymyksen ”miksi?”. Voimme jopa sanoa, että kysymys ”miten?” kääntää kysymyksen ”miksi?” käännoskeksi toteuttaen hyvin tai huonosti, niin tai näin sen, mikä on kysymyksessä ”miksi?” vasta potentiaalista. Kysymykseen ”miten?” ei voida vasta vastaamatta samalla kysymykseen ”miksi?” ja kysymys ”miksi?” on pelkkää turhanpäiväistä haahuilua ilman kysymystä ”miten?” ja siihen liittyvää käytännön toteutusta. Niinpä esimerkiksi Hölderlinin kommentit Sofokleen kääntämisestä nivoutuvat oleellisella tavalla hänen Sofokles-käännoskiinsä ja vastaaviin omiin tragediakehitelmiin. Samalla kysymys ”miten?” ja siihen vastaaminen implikoi samalla kuitenkin kysymykset ”mitä käännetään?” ja ”mihin käännetään?” ja vastaa niihin toteutuneessa käännoskessä.

Praktinen kysymys ”miten?” osoittautuikin eräänlaiseksi solmukohdaksi, jossa mitä erilaisimmat jännitteet risteävät ja törmäävät toi-

siinsa. Käytännössä käänнос onkin aina päätös ja sellaisena läpinäkyvätön: mikään rationalisointi ei voi koskaan läpivalaista käännostä. Vaikka olen peräänkuuluttanut käännostä ohjanneiden periaatteiden eksplikaatiota, en oleta, että käännostyö olisi kaluttavissa puhki ja selitettävistä loppuunsa. Jokainen käännos on singulaarinen ja singulaarisena kaiken selittelyn tuolla tai tällä puolen. Näin ollen jokainen käännos on käsityötä.

Vaikka kääntäjän työskentely muuttuu hänen harjaantuessaan päälle päin ehkä yhä mekaanisemmaksi, on tämä mekanisoituminen ennen kaikkea jatkuvien päätösten luoma ura (mutta toki myös urautuminen), professiota, jossa vaikeat päätökset erotetaan helpoista ja ruuti säästetään sinne, missä sitä todella tarvitaan. Toki tämä tietysti mielessä kaventaa näkökulmaa, mutta helpottaa myös käännostyöskentelyn vivahteiden ja yksityiskohtien tarkemman erottelun ja erottamisen.

Kokenut kääntäjä osaa kiinnittää huomionsa oleellisimpaan ja näkee paremmin käännettävän tekstin ominaispiirteisiin kuin vähemmän kokenut kääntäjä. Kokeneelle kääntäjälle kysymys ”miten?” kohdentuu siis toisaalta tarkemmin, toisaalta laajempiin kokonaiskysymyksiin. Kokematon kääntäjä ei vielä erota niin hyvin yksityiskysymystä periaatekysymyksestä, toisin sanoen kokemattomuus implikoi tietyn suhteellisuudentajuttomuuden.

Kysymys ”miten?” jäsentyy kokeneella kääntäjällä huomattavasti hienovaraisemmin kuin kokemattomammalla kollegalla. Juuri tätä erilaista organisoitumista kutsuisin kääntäjän ammattitaidoksi – eikä sitä voi oppia kuin kääntämällä sivu ja teos toisensa jälkeen. Kysymys ”miten?” on se rajapinta ja artikuloiva kosketuskohta, jossa kääntäjän taito toimii ja kehittyy. Pelkkä arkinen praktiikka ei luo hyvää kääntäjää, mutta eivät myöskään pelkät teoreettiset hienot kysymykset (mitä, mihin, miksi?). Kysymys ”miten?” paljastaa kääntäjän varsinaisen ammattitaidon.

Tämä kaikki implikoi sen, että

poliittisesti korrekrit löperrykset kääntämisenestä ”kulttuurien kohtamisenä” humisevat tässä ontouttaan: ne ovat tyhjänpäiväistä viisastelua, sanoja heille, joilla ei ole mitään sanomista. Varsinaiseen kääntämisen problematiikkaan ne eivät liity oikeastaan mitenkään eivätkä ne kerromistään muustakaan yhtään mitään. Yhtä joutavia ovat vetoamiset sivistykseen ja sivistyksen puolustamiseen ja levittämiseen. Käännos, joka on tehty sivistyksen nimissä, ei ole tarpeellinen – tai jos on, ei se johdu tekopyhästä vetoamuksesta sivistykseen. Jokaisen vakavasti otettavan käännostä taustalla on perustavampi intressi (vastaus kysymykseen ”miksi?) ja jokaisessa valmistuneessa käännostä tuo intressi on operationalisoitu (vastaus kysymykseen ”miten?”).

Käännosteorian kannalta tämä tarkoittaa sitä, ettei kysymykseen ”miten?” voi vastata yleisesti teorian tasolla. Tässä mielessä kysymys ”miten?” vastaa Kantin teoriassa makuarvostelmaa: vastaus kysymykseen ”miten?” on juuri se, missä Kantin asia itsessään ilmenee makuarvostelmana, toisin sanoen tuntemuksena/kokemuksena, jonka mukaan sanomme ”näin” tai ”ei näin”. Vastaus kysymykseen ”miten?” onkin aina sidottu kokemukseen, jota ei voi artikuloida (eikä mikään mystismi pysty tekemään oikeutta tälle tekemisen ja teon ihmeelle). Tämä on käännostöiden kritiikin ongelma ja positio: ne voivat vain hylätä tai kiittää käännostä. Arvostellessani Pauli Pylkön kauppaamaa käännostä kohtaan juuri tämän dilemman: voin kyllä antaa argumenttini sille, miksi en hyväksy Pylkön mainostamia käännostäperiaatteita, joita kyseinen Schelling-käännos näyttää varsin usein seuranneen, mutta tämä argumentointi ei voi koskaan vakuuttaa toista. Tämä on kaiken taidekritiikinkin strukturaalinen mahdottomuus: kritiikki yrittää tehdä sen, mikä on mahdotonta, ja silti tai juuri siksi sen täytyy yrittää sitä.

Katsoessani nyt taaksepäin itse tätä käännostä keskustelua voin vain todeta, että on käynyt se, minkä olisi voinut olettaakin käyvän: keskustelu

on irtaantunut väistämättä itse käännostä, eikä se muuta olisi voinut tehdä, jollei se olisi halunnut redusoitua juupas–eipäs–kinaksi (minkä se on osittain tehnytkin siinä, missä se ei ole irtaantunut kritiikin positioista). Tässä mielessä kritiikki toimii vastaavanlaisena artikulaatio- ja kohtaamispisteenä, jossa kritiikin kohteena oleva todellisuus liittyy eräänlaisella mahdottomalla linkillä siihen diskurssiin, joka keskusteleet tuosta todellisuudesta.

Kääntämisen metafysiikka ja filosofian kääntäjän tehtävä?

Palaan vielä keskustelun alkupisteeseen, filosofian kääntämiseen ja Pauli Pylkön mielipiteisiin:

”Indoeurooppalaisten kielten metafysiikka on teknisen järjen ja abstraktion metafysiikkaa. Se johtaa esineellistämiseen, henkilöitymiseen, kausaation ja hyödyllisyyden korostamiseen ja loogisiin ketjuihin. Sen valossa ihminen näyttäytyy omaa etuaan ajavana henkilönä ja maailma lopulta suurena koneena tai suurena aksiomisyysteeminä. Juuri indoeurooppalainen metafysiikka vaatii meitä ajattelun sijasta ’argumentoimaan’, etsimään vakuuttavan kokemuksen paikalle ’pitäviä perusteita’ ja ylipäätään käyttäytymään ’fiksusti’ eli siivosti.”

Onko kääntäminen todella näin kovin metafysiinen akti? Varmasti, mutta Pylkön ”argumentissa” sana metafysiikka on kokenut melkoisen inflaation: kaikki ne, jotka eivät palvo Pylkön henkilöä salaperäisen suomalaisuuden mystisenä guruna, ovat Pylkölle indoeurooppalaisen metafysiikan saastuttamia tolvanoita. Luulen, että jos Pylkön esittämän mustavalkoisen vision vaihtoehdot ovat tässä, moni on mieluiten metafysiinen fennomaanitolvana kuin uskonnolliseen hurmukseen Pylkön sanojen edessä vaipunut ”vakuuttavan kokemuksen” palvoja.

Myöntäkäämme siis, että kääntäminen on metafysiinen akti (sillä ehdolla, ettei tässä merkityksessä ole olemassa muita kuin metafysisiä akteja). Painottakaamme kuitenkin

heti, että kääntäminen on paljon muutakin kuin metafysiinen akti, että kääntäminen ei siis missään tapauksessa redusoidu omaan metafysiisyyteensä. Tällä tavalla kääntäminen ylittää/alittaa aina kaiken metafysiikan ja siten ”häiritsee” kaikkea mahdollista metafysiikkaa.

Tai suoremmin: emme tarvitse kyseisen Schelling-käännöksen kaltaisia huolimattomia ja täysin reflektioimattomia käännöksiä horjuttaaksemme Pylkön postuloimaa ”indoeurooppalaista metafysiikkaa”, vaan päinvastoin ankaraa, itseään reflektioivaa uskoutumista kääntämiselle, antautumista sille ristiriitojen repimälle jännitteiden tilalle, jossa kohtaavat toisen ajattelun eksaktius ja luettavuuden vaatimus, käännettävän tekstin radikaali toisuus ja lukijan asettama imperatiivi.

On paljon radikaalimpaa (ja vaikeampaa) kääntää sulavalle pikkuporvarilliselle kirjakielisuomelle kuin ruveta sooloilemaan omaa yksityiskieltä, jossa kaikki palautuu minun vakuuttavaan kokemukseeni. Käännös mitänsanomattomalle pikkuporvariselle ei-kenenkään kielelle edellyttää aina jonkin asteista kääntäjän minän kuolemaa, ex-sistenssiä Toisen kielessä, ja vasta tämä minuuden kuolema saa ei-kenenkään kielen kukkimaan ja astumaan ulos omasta mitänsanomattomuudestaan.

Pyllkö ei tunnu ymmärtävän, että hänen puolustamansa linja johtaa väistämättä – muutamassa sivussa – näivettymiseen: Pyllkön kauppaama käännös käpristyy sisäänpäin kuin peräkammarin mammanpoika.

Olisi banaalia verrata kääntäjää Hermekseen eikä kaukana banaaliudesta ole tämäkään vertaus, mutta viittaisin silti Sokrateen puheeseen. Kaikki varmasti tuntevat *Pidot*-dialogin Eros-tarinan, joten nostan siitä esiin vain yhden kohdan korvaten Erosen nimen sanoilla ”filosofian kääntäjä”:

”Poroksen ja Penian poikana kääntäjän kohtalo on seuraavanlainen. Ensinnäkin hän on aina köyhä ja kaikkea muuta kuin hento ja kaunis, niin kuin yleensä kuvitellaan. Päinvastoin, hän on hoitamaton ja likainen, pal-

jasjalkainen ja koditon [...], sillä hän on tullut äitiinsä ja puute on hänen alituinen seuralaisensa. Isäänsä hän taas muistuttaa siinä, että hän aina askartele kauniin ja hyvän parissa, on rohkea, mutta samalla julkea ja rajua [...], harrastaa ikänsä kaiken filosofian [...] Hän ei ole kuolematon eikä kuolevainen, vaan saattaa samana päivänä kukoistaa ja kuolla ja sitten taas sopivan tilaisuuden tullen herätä eloon, kiitos isältään perittyjen ominaisuuksien. Mutta se, mitä kääntäjä onnistuu hankkimaan, pakenee heti hänen käsistään, niin ettei hän ole köyhä eikä rikas.”⁶

Pyllkön kauppaamassa käännöksessä kääntäjälle on annettu identiteetti, joka palvoo Pyllkö palvomaa idealistista suomea, joka on olemassa vain Pyllkön omien korvien välissä. Tällä taikauskolla ei ole mitään tekemistä kääntämisen implikoiman armotoman materialismin kanssa. Pyllkön mystismi ei valitettavasti tee oikeutta edes mystikoille: varsinaiset mystikot, Pascal ja Weil mukaan luettuina, tuovat mystisen kokemuksensa aina ei-kenenkään/Toisen kieleen kaikille, eivät omaan yksityiskieleensä.

Toisin sanoen mystisen kokemuksenkin artikuloija on aina lähempänä nukkavierua Erosta kuin Pyllkön ihaillemaa itserakasta omassa yksityiskokemuksessaan piehtaroivaa narsistia. Kääntäjälle ei ole suotu edes mystikon kokemusta: kääntäjän on revittävä käännöksensä vaikuttavuus tästä kaikkien puhumasta ei-kenenkään kielestä, tästä arkisuudessaan mitänsanomattomasta tavallisten lauserakenteiden erämaasta. Vain tällainen askeettinen konttorirottia voi sanoa kääntävänsä sillä vilpittömyydellä, jota vakavasti otettava kääntäminen vaatii. Se on yhtä kaukana ja lähellä metafysiikkaa kuin jokainen arkinen askare, jokainen tavallinen sana ja lause, joka huuliltamme pääsee. Mitään sen ihmeellisempää siinä ei yksinkertaisesti ole.

Viitteet

1. Rancière 2006.
2. Vrt. Sartre 1981.

3. Näistä käsitteistä ks. Kurki 2004; Žižek 2005.
4. Tässä populaariksi muuttunut viite on tietenkin Hardt & Negri 2005.
5. Rancière 2006.
6. 203c–e; Platon 1979, 118–119.

Kirjallisuus

- Aristoteles, *Nikomakhoksen etiikka*, Teokset VII. Suom. Simo Knuuttila. Gaudeamus, Helsinki 1989.
- Badiou, Alain, *Théorie du sujet*. Seuil, Paris 1982.
- Badiou, Alain, *L'être et l'événement*. Seuil, Paris 1988.
- Badiou, Alain, *Conditions*. Seuil, Paris 1992.
- Certeau, Michel de, *L'écriture de l'histoire*. Gallimard, Paris 1975.
- Certeau, Michel de, *La fable mystique, I XVIe–XVIIe siècle*. Gallimard, Paris 1982.
- Certeau, Michel de, *L'invention du quotidien – 1. arts de faire*. Gallimard, Paris 1990.
- Ekelund, Jesper, *Molecular Genetics of Schizophrenia and Comorbid and Related Traits*. National Public Health Institute, Helsinki 2001.
- Freud, Sigmund, *Tapauskertomukset*. Suom. Seppo Hyrkäs. Teos, Helsinki 2006.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio, *Imperiumi*. Suom. Arto Häilä et al. WSOY, Helsinki 2005.
- Heidegger, Martin, *Der Satz vom Grund*. Neske, Pfullingen 1957.
- Hölderlin, Friedrich, *Huomautuksia Sofokleen kääntämisestä*. Suom. Esa Kirkkopelto. Loki, Helsinki 2001.
- Kurki, Janne, *Lacan ja kirjallisuus – Poe, Shakespeare, Sofokles, Claudel, Duras ja Joyce*. Apeiron Kirjat, Helsinki 2004.
- Kurki, Janne, *Kääntämisen vapaus – Kysymyksiä filosofian kääntäjän tehtävästä? niin & näin 4/2005*.
- Kurki, Janne, *Ajattelun alussa – Saman ja Toisen välissä Nikomakhoksen etiikan kuudennessa kirjassa*. Teoksessa Jussi Backman & Miika Luoto (toim.), *Heidegger – Ajattelun aiheita. niin & näin* -lehden kirjasarja 23^o45, Tampere 2006.
- Platon, *Pidot*, *Platonin teokset III*. Suom. Marianne Tyni. Otava, Helsinki 1979.
- Pyllkö, Pauli. Schelling ja panteismikiista. Kirjassa F. W. J. Schelling, *Ihmisen vapaudesta*. Suom. Saul Boman. Uuni, Kiel 2004.
- Pyllkö, Pauli. Merkillisyys ja herrastelu – käännös fennomanian umpikujassa. *niin & näin* 1/2006.
- Rancière, Jacques, *Aistittavan osa – Esteettinen ja poliittinen*. Suom. Janne Kurki. Apeiron Kirjat, Vantaa 2006.
- Sartre, Jean-Paul, *Inho*. Suom. Juha Mannerkorpi. Tammi, Helsinki 1981.
- Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph. *Ihmisen vapaudesta – Filosofisia tutkimuksia ihmisen vapauden olemuksesta ja muista aiheeseen liittyvistä kysymyksistä*. Suom. Saul Boman. Uuni, Kiel 2004.
- Žižek, Slavoj, *Ideologian ylevä objekti*. Suom. Heikki Kujansivu & Janne Kurki. Apeiron Kirjat, Vantaa 2005.